

Михайло Слабошпицький: «Виховання почуття патріотизму починається із поваги до мови»

30 вересня 2020 року в метрополітичних палатах Національного заповідника «Софія Київська» підбили підсумки 4-го етапу 20-го Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, який, відповідно до [Положення](#), щороку стартує 9-го листопада – у День української писемності та мови.

У заході взяли участь президент Ліги українських меценатів Володимир Загорій, голова журі конкурсу, директор Інституту української мови НАНУ Павло Гриценко, уповноважений Кабінету Міністрів із захисту державної мови Тарас Кремінь, виконавчий директор Ліги українських меценатів Михайло Слабошпицький, заступник Міністра освіти і науки України Артур Селецький, голова наглядової ради конкурсу, професор університету «Львівська політехніка» Ірина Фаріон, голова Всеукраїнського Товариства «Просвіта» Павло Мовчан, очільники міносвіти, представники освітянської громадськості, громадські активісти та митці.

У своїх виступах на заході почесні гості наголошували на важливості піднесення престижу української мови серед молоді.

Тарас Кремінь:

– Щиро радію, що попри непрості умови 20-й, ювілейний, патріотичний мовний марафон вдалося провести. Адже саме конкурс з української мови імені Петра Яцика, його учасники та організатори, незважаючи на складні випробування і для країни, і для самого конкурсу, який свого часу опинився навіть під загрозою ліквідації, невтомно продовжують сприяти утвердженню і зміцненню статусу української мови як державної, піднесенню її престижу та популярності, вихованню у молодого покоління українців поваги до мови свого народу.

Павло Гриценко:

– Робота нашого журі – це завжди свято, тому що вона спонукає до роздумів про мову, про національну культуру, про історичну пам'ять українців. До роздумів про державу і про Україну, яка відбулася як держава, утверджується як держава попри всі пандемії, зокрема пандемію байдужості, коли нас намагалися привчити до думки «какая різниця...» А різниця є! Бо українська мова промовляє до духу народу, вона втілює цей дух, вона підносить нас у житті. Хто живе українською мовою, хто послуговується українською мовою – той відчуває внутрішню силу, яка вибудована тисячоліттями.

Заступник Міністра освіти і науки України **Артур Селецький** привітав переможців та подякував педагогам, які долучилися до мовного марафону. Він наголосив, що професіоналізм, відповідальність та любов до дітей учителів і викладачів допомогли їхнім вихованцям успішно пройти всі випробування конкурсу і показати гарні результати.

В Україні 2020 року у Конкурсі взяли участь учні 3-11-х класів закладів загальної середньої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, студенти закладів фахової передвищої освіти та студенти закладів вищої освіти. Для учнів конкурс проходив у чотири етапи: шкільний, районний/міській, обласний (листопад – грудень), підсумковий. Студенти брали участь у трьох етапах: у закладі вищої освіти, в обласному (листопад – грудень) та підсумковому етапах. Для курсантів закладів вищої військової освіти Збройних Сил України і ліцеїстів Київського військового ліцею імені Івана Богуна конкурс проходив відповідно до наказу Міністерства оборони України у два етапи. На підсумковому етапі, що відбувся 29 лютого 2020 року, у Конкурсі взяло участь близько 1000 учнів та студентів.

Завдання для першого етапу, відповідно до Положення про Конкурс, розробляли учителі і викладачі української мови та літератури навчальних закладів, у яких відбувався Конкурс, другого та третього – методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Укладання завдань для підсумкового етапу Конкурсу забезпечили фахівці Міністерства освіти і науки України спільно з Лігою українських меценатів.

Журі Конкурсу багато років поспіль очолює доктор філологічних наук Павло Гриценко. До складу журі входять учителі і викладачі української мови та літератури ЗОШ, ПТНЗ, ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів, спеціалізованих шкіл, університетів з різних регіонів України.

Учасникам конкурсу, що посіли 1, 2 і 3 місця, традиційно вручають дипломи і премії від численних меценатів конкурсу. Цього року було відзначено 45 осіб - учнів і студентів, а також ліцеїстів і курсантів. Також було вручено 7 заохочувальних премій.

Переможцям Конкурсу, які посіли 1-ше місце і продовжують подальшу освіту в закладах освіти України, призначено щомісячні іменні стипендії Президента України на календарний рік, починаючи з 1 вересня поточного року. Розмір стипендії Президента України переможцям Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика становить:

- для учнів середніх загальноосвітніх навчальних закладів – 1420 грн / місяць;
- для студентів вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» або «бакалавр», – 1770 грн / місяць;
- для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, наукових установ, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», «спеціаліст» або «магістр», – 2600 грн / місяць.

2020 року іменної стипендії Президента України удостоєні 12 школярів і студентів:

- Терещук Віталіна, учениця 3-го класу Корсунь-Шевченківської гімназії Черкаської області;
- Ястреб Антоніна, учениця 4-го класу Новоселицької загальноосвітньої школи Перечинського району Закарпатської області;

- Туржанська Дарина, учениця 5-го класу Спеціалізованої загальноосвітньої школи № 12 м. Хмельницького;
- Петреченко Євгенія, учениця 6-го класу Канівської гімназії імені Івана Франка Черкаської області;
- Рослик Єгор, учень 7-го класу Миколаївського муніципального колегіуму імені Володимира Дмитровича Чайки Миколаївської обл.;
- Рищенко Анна, учениця 8-го класу Краматорської української гімназії Донецької області;
- Шкурат Анна, учениця 9-го класу Івано-Франківського академічного ліцею-інтернату;
- Ківеждій Дарина, учениця 10-го класу Гімназії-інтернату міста Хуста Закарпатської області;
- Астанов Джамал, учень 11-го класу Одеської загальноосвітньої школи № 38;
- Доля Ніна, студентка 1-го курсу Державного професійно-технічного навчального закладу «Роменське вище професійне училище» Закарпатської області;
- Рубаняк Оксана, студентка 2-го курсу Івано-Франківського коледжу Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;
- Михайлевич Анастасія, студентка 2-го курсу Львівського національного університету імені Івана Франка.

Ліцеїстка Київського військового ліцею імені Івана Богуна Расніцька Олена, що посіла 1-ше місце, та курсант Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут Усик Анна, що посіла 2-ге місце, також відзначені стипендією Президента України.

Подячними дипломами і преміями нагороджені вчителі і викладачі – наставники переможців: Бабенко Світлана, Федарка Жанна, Карпенко Оксана, Ткаченко Галина, Савчук Ірина, Карман Наталія, Максютіна Олена, Яцменко Світлана, Івасів Ярослава, Баліцька Мирослава. У когорті відзначених педагогів – переможниці Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» Олеся Калинич (Хустська гімназія-інтернат Закарпатської області) і Наталія Бондаренко (Канівська гімназія імені Івана Франка).

У зв'язку з епідеміологічною ситуацією, що склалася в Україні, не всі переможці прибули на церемонію нагородження. Але організатори запевнили, що кожній дитині і кожному наставнику буде надіслано і диплом, і премію.

Письменник і громадський діяч, співголова координаційної ради Міжнародного конкурсу знавців української мови імені Петра Яцика, що понад 20 років докладає титанічних зусиль до його організації, директор видавництва «Ярославів Вал» **Михайло Слабошпицький** розповів про цю подію редакції журналу «Українська мова та література в школі» докладніше.

Пане Михайле, навіть у Вікіпедії у статті про Конкурс зазначено, що Ви є одним із його «натхненників». Хто ініціював цей захід і що спонукало Вас долучитися до нього?

М. С. Мене часто називають ініціатором цього проекту. Але насправді ідея конкурсу належить саме Петрові Яцику. Це особливо симптоматично. Не гуманітарій, раціоналіст, прагматичний бізнесмен, який незрідка іронічно сприймав усякі гуманітарні ідеї, раптом заявив: мовляв, треба організувати щось таке, як олімпійські ігри з української мови. І щоб переможці одержували грошові винагороди. Саме – грошові. Бо і в ССРСР, і в Україні невмируща така традиція: людина здивує світ якимось відкриттям, скажімо, в математиці, фізиці або встановить рекорд у якомусь із видів спорту, а їй у винагороду за те – оплески, диплом чи щось подібне. Це, звичайно, добре. Але грошовий еквівалент диплома й словесних почесностей має підкреслювати значущість звершення. До речі, як тоді накинулися деякі наші квасні патріоти на Яцика. Це ж треба, що «американський дядечко» морально розкладає наших дітей. За мову, за святе – гроші. Та діти мають вивчати мову з патріотичного обов'язку. Яцик, своєю чергою, просто знущався з такої аргументації. «А якщо в дитини ще немає відчуття патріотичного обов'язку і немає його в батьків, і – будьмо відверті – немає в переважній більшості вчителів?!» Як показав час, Яцик мав рацію. Я неодноразово наголошував на тому, що в дітей особливе ставлення до цих грошей, бо це – не виграш у лотерею, не подарунок батьків і не знайдене на дорозі. Це здобуте їхніми знаннями. Це важливий крок до їхнього самоутвердження. Мені як письменникові відразу ж сподобалася Яцикова ідея конкурсу. І я вже розробляв сценарій його проведення, систему преміювання та добирав кадри з-поміж громадськості у наглядову, опікунську та координаційну раду конкурсу. Порозумілися з тодішнім керівництвом міносвіти і наприкінці 1999 року у День української писемності і мови конкурс розпочали.

Чому Конкурс означено іменем Петра Яцика?

М. С. Петро Яцик тільки один раз зміг побути на врочистостях з нагоди закриття мовного марафону. Пам'ятаю його на сцені перед велелюдною залюю. У нього від душевного зворушення дрижав голос і був той вираз очей, який свідчив, що він сприймає все це як великий тріумф української справи, усвідомлюючи свою до нього причетність. А до початку другого конкурсу він уже не дожив. Ми на зборах Ліги українських меценатів прийняли рішення: надалі мовний марафон носитиме ім'я свого ініціатора – видатного українського мецената Петра Яцика. Міносвіти підтримало нас у цьому.

Хто ще з меценатів постійно підтримує популяризацію й утвердження української мови шляхом організації Конкурсу?

М. С. На жаль, багатьох із них сьогодні вже немає серед живих. Це головно були представники нашої політичної еміграції у США, Канаді, Австралії (Мар'ян Коць, Марія Фішер-Слиж, подружжя Татарків, Леонід Ліщина, Марія Голод, Станіслав Ключник...). Донині з нами співпрацюють Фондація імені Івана Багряного зі США та Союз українок Австралії. Донька Дмитра Нитченка Леся Ткач, яка фінансово долучалася до всіх 20-ти конкурсів, виплачуючи свої премії. 16 років фінансово підтримує конкурс Юлія Тимошенко, яка незмінно нагороджує вчителів, що підготували переможців, студентів та представників навчальних закладів міністерства оборони. Але головним меценатом, який забезпечує майже три чверті всіх коштів конкурсу, лишається фармацевтична фірма «Дарниця». Голова її наглядової ради – відомий вчений-фармацевт, президент Ліги українських меценатів Володимир Загорій.

Очевидно, що двадцятирічна історія Конкурсу означена потужними здобутками і певними відкриттями. Що Вам запам'яталося найбільше? Хто з конкурсантів вразив своєю історією чи роботою?

М. С. У двох словах цього не скажеш. Частково про це я написав у своїх мемуарних книжках. [Наприклад, у книзі спогадів *М. Слабошпицького «Протирання дзеркала» (2017)* у розділі «Ліга меценатів» йдеться і про Петра Яцика, і про Конкурс, і про низку навколконкурсних «макабричних ситуацій» – Н. Г.]. Але мене не полишає відчуття недовомленості багатьох подій із цих сюжетів та неназваності тих людей, яким випали позитивні ролі в усіх тих подіях. Збираюся спеціально повернутися до теми конкурсу і докладно розповісти про нього в найважливіших подробицях. Головне – що я допевнився: це справді націєтворчий проєкт. Виховання почуття патріотизму починається передовсім із поваги до мови. Мова – це те, що робить нас українцями. І дуже важливо допомогти дітям саме це усвідомити.

До прикладу, ось така історія Конкурсу 2020 за межами України. Конкурс з української мови імені Петра Яцика регулярно відбувається в Башкортостані (Російська Федерація). Дипломи переможців та призерів цього року одержали учні здебільшого недільних українських шкіл. Навіть російсько-українська війна не перешкодила українській громаді Башкортостану проводити патріотичний мовний турнір. Виконавча дирекція Ліги українських меценатів одержала документальний звіт про перебіг 20-го Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика в Автономній Республіці Башкортостан. Там Конкурсом опікується керівництво РО РНКЦУБ «Кобзар», який очолює Володимир Дорошенко. До речі, він же – голова журі Конкурсу. У Конкурсі в Башкортостані беруть участь діти із сіл, організацій та закладів із промовистими назвами, наприклад: село Золотоношка, недільна школа «Злагода», муніципальний освітній заклад додаткової освіти «Українська недільна школа ім. Т. Г. Шевченка»...

Які завдання виконують учасники Конкурсу?

М. С. Це запитання передовсім до директора Інституту української мови НАНУ Павла Гриценка і його «команди», до якої входять викладачі вишів та вчителі-методисти, делеговані в журі Інститутом модернізації змісту освіти. Виконавча дирекція ліги, як правило, в це не втручається, дотримуючись принципу: все мають робити і за все відповідати – тільки фахівці. Важливо їм не заважати. Скажу більше. Мої земляки з Черкащини часто нарікають: чому ви не пролобіювали належно черкащан, щоб вони були серед переможців конкурсу. Але я жодного разу не втручався в роботу журі. Хіба що кілька разів мені довелося бути заступником голови журі – і я просто мав право голосу там. Звичайно, не вирішального.

2010 року наказом колишнього міністра освіти і науки України Д. Табачника міжнародний конкурс імені Петра Яцика було фактично ліквідовано. Вам спільно з однодумцями (Д. Павличком, І. Дзюбою, Ю. Щербаком, Є. Станковичем, Б. Горинем, М. Жулинським, П. Мовчаном...) вдалося його поновити. Із якими проблемами стикаються організатори Конкурсу української мови в Україні донині?

М. С. Звичайно, найбільше колізій довкола конкурсу було в час урядування міністра Табачника. Який заповзявся просто «закопати» патріотичний мовний марафон. Це також окрема історія, яка вимагає докладного висвітлення сюжету не тільки нашої, організаторів конкурсу, боротьби з цим українофобом та його впливовими поплентачами. Ми за підтримки патріотичної громадськості України змогли зберегти конкурс. Я ще збираюся оприлюднити в мемуарах усі закулісні подробиці тих сюжетів.

Нинішню церемонію нагородження підтримали і політики, і державні посадовці. Хто протягом усіх років допомагає Вам організувати цей захід?

М. С. Список тих політиків і громадських діячів справді буде довгий. Досить сказати, що на закриттях конкурсу в театрі імені Івана Франка бували президенти, голови Верховної ради, віце-прем'єри та міністри. Як мені здається, всі вони розуміють: це дуже важливо для їхнього іміджу – з'явитися власними персонами в такому вирашному контексті.

Останнім часом освітянську громадськість сколихнули наміри творців НУШ (Нової української школи) запропонувати інтеграцію предметів «українська мова» та «українська література» або «українська література» і «зарубіжна література». Пане Михайле, на Вашу думку, чи на часі «злиття» предметів, така прагматизація шкільної освіти саме тепер, коли перед молодістю українською демократією стоїть дуже багато нездоланих викликів?

М. С. Я сприймаю це як знущання з національної освіти. Наші горе-«песталоцці» за роки Незалежності здійснили вже не одну диверсію в системі нашої освіти, вихолощуючи в ній будь-який натяк на те, що зветься українськістю. Уже навіть бракує сил обурюватися. Уявімо собі: це або ідіотизм, або вислужування перед Кремлем – написати спільними зусиллями з російськими авторами підручник історії України (?!). Або в нашому суспільстві, котре ще корчиться від тяжких постколоніальних травм і тільки мріє про створення в ньому повноцінної нації, вилучати з навчального процесу уроки української літератури. Літератури, яка в наших умовах є чимось значно більшим і значущим, аніж просто література в звичайній країні. Література народу, який кілька століть існував у координатах бездержавності та національного приниження, була чи не єдиним способом нагадувати народові про те, хто він є і яка його «паспортна» мова; цю літературу національно недовиховані або лібералістично скалічені функціонери здають у «запасники» освітньо-виховного процесу. Тут не дискутувати треба з приводу їхніх дій, їх треба поставити до ганебного стовпа або на суд громадськості і взагалі ізолювати від системи освіти.

Нещодавно Ви приєдналися до підписантів «Відкритого звернення до прем'єр-міністра України Дениса Шмигала щодо недопущення скасування комплексного ЗНО з української мови та літератури для всіх здобувачів вищої освіти», яке ініціював Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень. Як Ви прокоментуєте оцей дисонанс: громадськість докладає неймовірних зусиль, щоб українська мова і література були «у тренді», а чиновники намагаються нівелювати їхню роль в освіті юних українців?

М. С. Скажу дуже непопулярну думку. Але я свято переконаний у цьому. В Українській державі і в українській нації, всередині України немає більшого ворога, аніж псевдоукраїнський чиновник. Своїми антиукраїнськими діями (хочу думати, що більшість цього спричинена їхньою елементарною тупістю) чи й ось такими диверсіями, такий посадовець завдає непоправної шкоди державному й національному будівництву. Тільки активний спротив катастрофічно розсвареної патріотичної громадськості може зарадити справі. Нам нарешті час збагнути: ми не можемо дозволити собі таку розкіш, як взаємопоїдання – це суїцидальний напрям для української спільноти. Ситуація вимагає від нас консолідуватися для очистки «авгієвих стаєнь» хоча б попервах у системі освіти. А вже далі можемо подумати і про решту насущних завдань.

Розмовляла Ніна Головченко